

Qüestions de puntuació (I)

Josep Ruaix i Vinyet

Ja sabem que la puntuació és un aspecte difícil de l'ortografia, perquè, si bé té una sèrie de regles clares (en aquest sentit, remetem als nostres manuals *Català complet / 1* [Barcelona 2012, 3^a ed.], lliçó 23, i *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui / 2* [Moià 1995], pp. 137-142), hi ha altres aspectes que ho són tant, de clars, i que, fins a cert punt, depenen de l'opció de l'escriptor (o del corrector). Per això dediquem aquest article a tractar qüestions de puntuació que se'ns han plantejat llegint diversos llibres o altres publicacions, o bé exercint el professorat, o bé corregint textos. Intentem d'aportar una mica de llum a fi d'aclarir aquestes qüestions. Ho fem, en primer lloc, presentant una llarga bateria d'exemples que distribuïm segons el defecte que hi hem trobat (llargada que justifiquem, paradoxalment, amb l'aforisme llatí *longum iter per praecepta, breve et efficax per exempla*¹) i que comentem; en segon lloc, tractant alguns casos dubtosos, i, en tercer lloc, oferint uns casos curiosos. Pel que fa als exemples, d'una banda, no en citem la font (excepte en un cas, a efectes documentals), per no allargar l'article, per no molestar ningú i perquè a vegades retoquem algun detall de l'exemple que no afecta la puntuació que ens interessa; d'altra banda, hi subratllem el signe de puntuació discutible o bé posem una barreta de subratllat en el lloc on hauria d'haver-hi algun signe de puntuació. Com de costum, els exemples que considerem defectuosos els presentem entre cometes; els altres, en cursiva.

A) Exemples distribuïts segons el tipus de defecte

[posar coma davant de falsos incisos]

1) «Si els pins i les alzines, i els faigs i els castanyers i els roures, volen un amic de debò, no en trobaran cap de millor que el cucut. I si dintre la vida dels ocells hi ha una cosa extraordinària i sorprenent, és la manera com el cucut se les arregla per a criar els seus petits» (notem com, si suprimíssim el fals incís [el segment *si dintre la vida dels ocells hi ha una cosa extraordinària i sorprenent*], la conjunció *i* no tindria sentit; per tant, s'hi hauria de suprimir la coma subratllada).

2) «El fred no és viu, però la calor tampoc, i si la fresca convida a caminar, el sol convida a jeure, però no massa» (cas anàleg a l'anterior, amb el segment *si la fresca convida a caminar*).

3) «I si tinc una gran simpatia per les característiques dels escenaris, aquesta simpatia no és menor quan es tracta de les característiques de debò, de les senyores que estan obligades a fer aquest paper sense necessitat d'apuntador, i, en la vida familiar i en la vida de relació, passen la delicadíssima maroma de les conveniències amb una gràcia que frega la punta del cor» (cas anàleg als dos anteriors, amb el segment *si tinc ... dels escenaris*).

4) «Jo no em cansaria mai de recomanar als meus amics, i a tots els qui s'interessen per la poesia, que cada nit, abans de dormir, com aquell que fa les seves oracions, llegissin un parell de faules de La Fontaine. I si no es dediquen especialment a les coses literàries, també els ho recomano» (cas anàleg als tres anteriors, amb el segment *si no es dediquen especialment a les coses literàries*).

5) «Si heu vingut en so de pau, per ajudar-me, m'uniré de cor amb vosaltres; però, i si heu vingut per traïr-me i posar-me en les mans dels meus enemics, quan jo no he fet res de mal, que ho vegi el Déu dels nostres pares i que ell mateix jutgi» (cas anàleg als quatre anteriors, amb el segment *si heu vingut per traïr-me ... dels meus enemics*).

6) «Si això que dic no fos una veritat com un temple, la poesia no tindria raó d'existir, i qui diu la poesia, diu moltes coses, com, per exemple, un parc d'atraccions» (notem com, si suprimíssim el fals incís [el segment *qui diu la poesia*], la conjunció *i* no tindria sentit).

7) «Amb el nas ple de l'aire marítim del port, sentia rodar per la memòria unes hores pretèrites de Munic, tristes i esbojarrades. I a sota de la terrassa, com instal·lat en un pou immens, veia el parc d'atraccions, amb les seves erugues metàl·liques ...» (notem com,

1 Que vol dir: «El camí a través de preceptes és llarg, però és breu i còmode a través d'exemples» (Sèneca, *Epistulae morales*, 5, 5).

si suprimíssim el fals incís [el segment *a sota de la terrassa*], la conjunció *i* no tindria sentit).

8) «Hi ha senyor que només pot figurar vestit de gall dindi a la processó de Corpus; hi ha senyor que les ganes de figurar se li descabdellen en un enterrament, procura posar-se en un lloc on tothom el vegi, i, després, si en llegir la notícia al diari hi troba el seu nom, ja en té prou i no sopa» (notem com l'adverbi *després* no és pròpiament un incís sinó que va unit a la conjunció *i* precedent).

9) «Doncs bé, mentre es mantingui l'annexió dels Països Catalans a Espanya, és evident que és en la nostra llengua que ens hem d'expressar a les Corts i al Senat. No importa que hom ens acusi de provocació. Només algú, profundament reaccionari, pot sentir-se provocat per una cosa tan natural» (notem com l'hipotètic incís [el segment *profundament reaccionari*] és determinatiu, no explicatiu).

[no posar coma davant un veritable incís]

10) «De nou al carrer, recorro_a l'atzar, placetes i carrerons» (notem com el segment *a l'atzar* és un veritable incís, ja que l'autor hi posa coma al final; per tant, caldria escriure: *De nou al carrer, recorro, a l'atzar, placetes i carrerons*).

11) «La tasca duta a terme per Verdaguer com a recol·lector de cançons és una prova més_i indiscutable_de la seva afecció a la música» (notem com el segment *i indiscutable* és un veritable incís, ja que, lògicament, el segment *una prova més* va complementat pel segment *de la seva afecció a la música*; per tant, caldria escriure: *... és una prova més, i indiscutable, de la seva afecció a la música*).

12) «Aquí la gran massa d'aigua –la profunditat del mar és de cinc mil metres–_que la proa del nostre Ramel va esgarrinxant sempre cap a ponent_es rebel·la contra la quilla amb un cascadeig d'escuma que em té presoner d'ulls» (notem com el segment *que la proa del nostre Ramel va esgarrinxant sempre cap a ponent* és una oració de relatiu explicativa, equivalent a un incís; per tant, ha d'anar precedit i seguit de coma).

13) «Madame Tu té, d'un mestís apagat i cloròtic – que va morir fa bastants anys i no se sap ben bé què va venir a fer en aquest món–_dues filles positivament lletges i clares de color; té, d'aquest mateix mestís, o potser d'un sobrecàrrec de goleta, un noi desarrelat que treballa a Papeete i no vol saber res de la família; té encara altres fills grans escampats per les illes» (notem l'incís *d'un mestís apagat i cloròtic*,

dissimulat pel guió després de *món*, però aquest fet no ens eximeix d'haver-hi de posar coma, després del guió).

14) «I ara ve la cosa més divertida. En un moment en el qual el concepte alat i màgic de les dones –el concepte_si voleu, trobadoresc– comença a fer fallida en el món, resulta que s'imposa la creació d'unes reines de beutat, d'unes dones excepcionals per llur perfecció i gràcia ...» (notem l'incís *si voleu*, que ja va seguit de coma però també hauria d'anar-ne precedit).

15) «Els raïms de cap d'any_a més a més, són tristos, sense color i sense gust; són una insípida aigua amb sucre dins una pell gruixuda» (cas anàleg a l'anterior, amb l'incís *a més a més*).

16) «La literatura és pèssima: els ninots, a força d'industrialitzar-los i vulgaritzar-los_perden tot el suc» (notem l'incís *a força d'industrialitzar-los i vulgaritzar-los*, que ja va precedit de coma però també hauria d'anar-ne seguit).

17) «Per tal d'ampliar coneixements d'ofici i musicals alhora va anar una temporada a Barcelona_on féu gran amistat amb el Mestre Antoni Ribera i Maneja_de qui va ser deixeble» (notem que en aquest exemple hi ha dos incisos [dues oracions de relatiu explicatives], cada un dels quals ha d'anar precedit de coma; per tant, caldria escriure: *... a Barcelona, on féu gran amistat amb el Mestre Antoni Ribera i Maneja, de qui va ser deixeble*).

[no posar coma davant un vocatiu]

18) «Vinga_xicots, amb tot el nostre ànim de mascles i tot el vigor de la nostra força assaltem-los mentre estan dormint» (notem com el substantiu *xicots* és un vocatiu; per tant, caldria escriure: *Vinga, xicots, amb tot el nostre ànim ...*).

[no posar coma en coordinacions de més de dos elements]

19) «Si Marc Celi hagués comès un delictes tan greu contra el seu bon nom i la seva fortuna, ni hauria deixat de saber-ho, ni se n'hauria desentès_ni ho hauria tolerat» (notem com hi ha tres elements coordinats amb la conjunció *ni*; hi ha consens que, en aquests casos, també el tercer ha d'anar precedit de coma; per tant, caldria escriure: *... fortuna, ni hauria deixat de saber-ho, ni se n'hauria desentès, ni ho hauria tolerat*).

[no posar coma davant un subjecte desplaçat quan parlant es fa pausa]

20) «Tothom treballa. Es presenta un dimarts de carnaval molt llis. El carrer dels Mutilés fa fortor de llenya humida, com sempre que vol ploure. No m'agraden_ aquests dies estranys: els cinemes funcionen al matí, la mainada no ha d'anar a l'escola; pels carrers hi ha un petit aire de festa que no para de cridar l'atenció i s'esvaeix així que hom hi para esment» (notem com, davant el segment *aquests dies estranys*, que fa de subjecte del verb anterior, parlant hi fariem una pausa; per tant, s'hi ha de posar coma: ... *No m'agraden, aquests dies* ...).

[no posar coma després d'una oració subjectiva iniciada amb la conjunció *que* quan parlant es fa pausa]

21) «Que en la seva joventut Ramon Casas fou un home bastant exhibicionista_sembla molt segur» (notem com, després de l'oració que fa de subjecte i que s'inicia amb la conjunció *que* [*Que en la seva joventut Ramon Casas fou un home bastant exhibicionista*], parlant hi fem pausa, que s'hauria de representar amb una coma; així: ... *exhibicionista, sembla molt segur*).

[no posar coma quan la claredat exigeix de posar-n'hi]

22) «Jo respectaré –perquè ho respecto tot– el nietzscheà que escanyi la trista parella. Si li ve de gust_ que ho faci, però prefereixo convidar-la a un refresc o que m'expliqui una llauna revoltant» (notem com l'absència de coma entre el segment *Si li ve de gust* i el segment *que ho faci* indueix a una lectura equivocada o bé a una «contrarietat lingüística»²; caldria escriure: ... *Si li ve de gust, que ho faci* ...).

23) «... després de dinou centúries de predicar-se l'Evangeli, la caritat de Jesucrist és la cosa més rara del món i els cors caritatius són clars com les iglésies de Sant Jordi; aquell que per sort ne troba un_pot ben alabar-se d'haver vista una oreneta al mig de l'hivern» (text anterior a la reforma fabriana; notem com l'absència de coma entre *un* i *pot* indueix a una lectura equivocada o bé a una «contrarietat lingüística»; caldria escriure: ... *un, pot* ...).

24) «Qualsevol activitat exercida en l'àmbit del Vicariat de Roma, a qualsevol nivell i amb qualsevol grau de responsabilitat, és sempre_per la seva naturalesa_pastoral, és a dir, orientada a la realització del misteri de la salvació per a l'Església de Crist que és a Roma ...» (notem

com, sense la coma, hom tendeix a unir els termes *naturalesa* i *pastoral*; a més, el segment *per la seva naturalesa* forma un incís; per tant, caldria escriure: ... *és sempre, per la seva naturalesa, pastoral, és a dir* ...).

25) «Una vegada que la Duse treballava al Novetats_Sarasate donava un concert al Líric» (notem que, sense coma, el nom propi *Sarasate* pot semblar que formi part d'un hipotètic conjunt *Novetats Sarasate*; per tant, caldria escriure: *Una vegada que la Duse treballava al Novetats, Sarasate donava un concert al Líric*).

26) «Com ja hem dit abans, només durant el setge de Clarmont_Sidoni es mostra una mica cautelós en la seva correspondència; però, fins i tot en aquestes circumstàncies, si no li arriben cartes, ho atribueix a la taciturnitat dels amics més que no pas a les dificultats de comunicació» (cas anàleg a l'anterior, amb el nom propi *Sidoni* i l'hipotètic conjunt *Clarmont Sidoni*; per tant, caldria escriure: *Com ja hem dit ... durant el setge de Clarmont, Sidoni* ...).

27) «Amb la publicació del setè llibre_Sidoni dona per acabat el seu projecte originari, i així ho fa palès explícitament en la carta que clou el volum, adreçada, igual que la primera del llibre primer, a Constanci de Lió, l'inspirador i propulsor del projecte» (notem que, sense coma, hom pot unir conceptualment *llibre* i *Sidoni*; a més, després de *llibre* fem pausa, perquè el primer segment [*Amb la publicació del setè llibre*] lògicament hauria d'anar després de *el seu projecte originari*; per tant, caldria escriure: *Amb la publicació del setè llibre, Sidoni* ...).

28) «Què penses d'en Massagran? Creus que és valent_o que simplement té sort?» (notem que, sense coma abans de la conjunció *o* amb valor de contraposició, el lector fa una lectura errònia de la clàusula; a més, parlant es fa pausa abans d'aquesta conjunció; per tant, caldria escriure: *Què penses d'en Massagran? ¿Creus que és valent, o que simplement té sort?* Notem, a més, que hem posat interrogant inicial abans de *Creus*, segons les nostres recomanacions sobre aquesta qüestió³).

[posar coma després, o abans i després, de tematitzacions a l'esquerra]⁴

2 Vegeu el nostre manual *Observacions crítiques...* / 2, p. 130.

3 Vegeu, més endavant, nota 7

4 Avui hi ha bastant consens a no considerar pleonasmes les tematitzacions a l'esquerra i, per tant, a no posar-hi coma quan la pronúncia no hi fa pausa. Sobre aquest tema, podeu consultar els nostres manuals *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui* / 1, Mojà 1994, pp. 56-68, *Català complet* / 1, p. 157, i *Català complet* / 2, Barcelona 2007, 2^a ed., pp. 22-30.

- 29) «Tot això, ho explica la senyora D.» (el segment *Tot això* és una tematització a l'esquerra [del complement directe] que, en una pronúncia normal, no va seguida de pausa; per tant, caldria suprimir-hi la coma).
- 30) «I, això, ho vaig veure claríssim aquella tarda, i sens dubte fou el tènue sotrac de la goleta el que va preparar les coses» (cas anàleg a l'anterior, amb el breu segment *això*; per tant, caldria suprimir-hi les comes subratllades).
- 31) «L'exemple més trist, l'ha donat un pobre administrador de l'explotació de fosfats de Makatea» (cas anàleg als dos anteriors, amb el segment *L'exemple més trist*).
- 32) «Però, l'imprevist de Tahití, el trobareu gairebé sempre pel cantó del mar» (cas anàleg als tres anteriors, amb el segment *l'imprevist de Tahití*).
- 33) «Ningú no havia menjat i tothom es disposava a dormir, perquè, el mal de mar, els tahicians el resolen en deu minuts i després ronquen com els àngels» (cas anàleg als quatre anteriors, amb el segment *el mal de mar*).
- 34) «I, aquest maremàgnum, imaginem-lo vigilat per cinquanta dentadures xineses ...» (cas anàleg als cinc anteriors, amb el segment *aquest maremàgnum*).
- 35) «Doncs bé, tornant de Tahití, aquest mateix efecte, me l'ha produït l'Atlàntic després d'haver deixat el Pacífic» (cas anàleg als sis anteriors, amb el segment *aquest mateix efecte*; la coma abans d'aquest segment és correcta).
- 36) «A Pomaré V, el casaren, per raons polítiques, amb la princesa Joana Marau Taaroa» (el segment *A Pomaré V* és una tematització a l'esquerra [d'un complement directe personal, i per això sol anar precedit de la preposició *a*]; per tant, caldria suprimir-hi la coma).
- 37) «Al maorí, el molesta la regularitat i la constància del servei» (cas anàleg a l'anterior, amb el segment *Al maorí*).
- 38) «Si és que de debò topem una engruna de mal temps, i el *Ramel* balla una mica, és seguríssim que, a la senyora i als dos gossos, els trobaran morts i embalsamats en qualsevol racó» (cas anàleg als dos anteriors, amb el segment *a la senyora i als dos gossos*).
- 39) «A Madame Tu, se li pot considerar un fortuna» (el segment *A Madame Tu* és una tematització a l'esquerra [del complement indirecte]; per tant, caldria suprimir-hi la coma).
- 40) «A la nena, li posarem Guillemina, Josefina, Maria de la Mercè, Enriqueta i Honora» (cas anàleg a l'anterior, amb el segment *A la nena*).
- 41) «... i altres gangues físiques i morals que, al pobre maorí, no li feien cap falta» (cas anàleg als dos anteriors, amb el segment *al pobre maorí*).
- 42) «... perquè, al polinesi, li agrada ensorrar les dents i les genives en el moll d'aquestes grans tallades de *pastèque* que el xinès li passeja contínuament davant els ulls per animar-li la set» (cas anàleg als tres anteriors, amb el segment *al polinesi*).
- 43) «De la ciutat, no se'n podia precisar ni pedra ni forma, tan negra i espessa era la nit» (el segment *De la ciutat* és una tematització a l'esquerra [d'un complement circumstancial representable pel pronom feble *en* o variants]; per tant, caldria suprimir-hi la coma).
- 44) «De gats, en tenim més d'una dotzena; són prudents i saben l'ofici» (cas anàleg a l'anterior, amb el segment *De gats*).
- 45) «Però, d'això, no en té la culpa la Polinèsia» (cas anàleg als dos anteriors, amb el segment *d'això*).
- 46) «Naturalment que, de blancs, només se'n veien engrunes; tot eren grocs, mestissos, polinesis i bromera de port del Pacífic: aquesta gent que porten al clatell cinc pústules cicatritzades, record de les cinc parts del món» (cas anàleg als tres anteriors, amb el segment *de blancs*).
- 47) «A les nostres copes, s'hi afegí un xicot italià antifeixista, casat amb una senyora que li pot ésser mare, seca, decidida i simpàtica com una domadora de gossos que n'ha vist de totes i té una vasta comprensió del món» (el segment *A les nostres copes* és una tematització a l'esquerra [d'un complement preposicional d'objecte, representable pel pronom feble *hi*]; per tant, caldria suprimir-hi la coma).
- 48) «Amb ells, s'hi barregen els mariners, desvagats moltes estones» (cas anàleg a l'anterior, amb el segment *Amb ells*).
- 49) «A l'Àfrica, n'hi han passat de totes» (el segment *A l'Àfrica* és una tematització a l'esquerra [d'un complement circumstancial representable pel pronom feble *hi*]; per tant, caldria suprimir-hi la coma).

50) «En alguns llocs, els corals triturats formen com una sorra groguenca que té les aparences de platja inofensiva ... » (cas anàleg a l'anterior, amb el segment *En alguns llocs*).

51) «Però, en aquesta plaça, s'hi produeix una mena de miracle» (cas anàleg als dos anteriors, amb el segment *en aquesta plaça*).

52) «És un llibre preciós per regalar a una dama; hi ha gravats antics ben triats, i dibuixos de l'autor pèssims; en el text, s'hi troben dades curioses, però en general no valen res» (cas anàleg als tres anteriors, amb el segment *en el text*).

53) «Dintre cada atol, s'hi forma una gran llacuna, el *lagon*, d'aigües poc profundes i manses, tancada per les naturals esculleres madrepòriques, generalment infestada de taurons, alguna d'elles de peixos verinosos, altres de tortugues enormes, i moltes d'aquestes llacunes o *lagons* de les Tuamotú són plenes d'ostres perlíferes» (cas anàleg als quatre anteriors, amb el segment *Dintre cada atol*).

54) «Sobre el xassís, s'hi munten les carrosseries més absurdes, a base de taulons i llaunes, combinats amb cercols de ferro, amb gàbies per a elefants, amb parai-gües monstres, demaneu!» (cas anàleg als cinc anteriors, amb el segment *Sobre el xassís*).

55) «Entre aquests casos, n'hi ha d'horribles, i només la resignació o la indiferència per part dels pacients expliquen que es pugui arribar a unes conseqüències tan monstruoses» (cas anàleg als sis anteriors, amb el segment *En aquests casos*).

[posar coma després d'elements emmarcadors]⁵

56) «A Bora-Bora, el pare no compta gaire; la relació que pesa és la de la mare i els fills, i una criatura legítima és exactament igual que una d'il·legítima o de pare desconegut» (el segment *A Bora-Bora* és un element emmarcador, col·locat en el seu lloc lògic i pronunciat sense fer-hi pausa; per tant, caldria suprimir-hi la coma).

57) «A la casa dels cants, la meitat del personal dorm; veureu estirats a la porta un parell de gossos i sentireu una preponderància de veus femenines» (cas anàleg a l'anterior, amb el segment *A la casa dels cants*).

58) «Però tot això és la creu de les goletes. A la cara, hi ha l'imprevist i la màgia del Pacífic, coronats de flors com sempre...» (cas anàleg als dos anteriors, amb el segment *A la cara*).

59) «Entre el personal, hi ha una taula ocupada per cinc velles» (cas anàleg als tres anteriors, amb el segment *Entre el personal*).

60) «A les quatre de la tarda, la visió s'ha fet encara més fascinatora» (cas anàleg als quatre anteriors, amb el segment *A les quatre de la tarda*).

61) «Al cap d'un parell d'hores, els barrilaires començaren a callar, els passatgers de la *Moana* es desinflen una mica, els mosquits es cansaren de picar i els gossos es posaren a fer sospirs» (cas anàleg als cinc anteriors, amb el segment *Al cap d'un parell d'hores*).

62) «Després de dinar una mica, hem anat a dinar a l'hotel *Diadema*» (cas anàleg als sis anteriors, amb el segment *Després de dinar una mica*).

63) «En arribar a Le Gosier, m'he aturat a contemplar una mena de cactus florits i he vist un ocell minúscul, amb un bec llarguíssim, finíssim, i amb tota la ploma d'un metall tornassolat, que anava volant damunt de les corol·les, fent un zumzeig especial: era el primer colibrí en llibertat que he vist en la meua vida» (cas anàleg als set anteriors, amb el segment inicial *En arribar a Le Gosier*, que expressa una circumstància de temps).

[no posar coma abans d'un element emmarcador desplaçat a la dreta]

64) «Tot canvia_en aquest món ...» (notem com el segment *en aquest món* és un element emmarcador desplaçat a la dreta, és a dir, que lògicament hauria d'anar a l'esquerra del subjecte i el verb [dient: *En aquest món tot canvia*]; a més, abans s'hi fa pausa; per tant, caldria escriure: *Tot canvia, en aquest món*).

65) «Hola. Tot s'acaba_en aquesta vida. Les vacances de qui això firma i les legislatures» (cas anàleg a l'anterior, amb el segment *en aquesta vida*).

[posar coma abans de la conjunció que enllaça dues oracions coordinades sintàcticament homogènies]

Continuarà...

5 Sobre els elements emmarcadors, podeu consultar el nostre manual *Català complet* / 2, p. 20.